

УДК 37.014:373.5016:81'271.14

Петрушова Н. В.

СТРАТЕГІЯ ВИКЛАДАЧА ЩОДО ВИПРАВЛЕННЯ ПОМИЛОК ПІД ЧАС ГОВОРІННЯ СТУДЕНТІВ НЕПРОФІЛЬНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНИХ МОВ

А Розглядаються причини виникнення, типологія, шляхи попередження та прийоми виправлення помилок під час говоріння студентів непрофільних спеціальностей на заняттях з іноземних мов. Автор статті, досліджуючи науково-методичні розробки педагогів-лінгвістів, формує власну модель стратегії поведінки викладача для подолання труднощів при вивченні іноземних мов і з метою реалізації комунікативного особистісно зорієнтованого підходу у навчанні.

Ключові слова: стратегія поведінки, мовна помилка, інтерференція, комунікативний підхід, методика викладання.

Актуальність проблеми. Сучасна вища школа передбачає викладання іноземних мов лише у скороченому варіанті та у вигляді повторення, тому відповідальність за надання належної іншомовної освіти лежить на середніх загальноосвітніх навчальних закладах. Утім, рівень оволодіння іноземною мовою залишає бажати кращого: за даними соціологічної служби Центру Разумкова [2] англійською мовою вільно володіє лише 4% українців (дослідження Британської Ради – 7%), біля 30% можуть спілкуватися лише на елементарному рівні у деяких аспектах життя. Підвищення ефективності процесу навчання іноземних мов і надалі залишається нагальною проблемою сучасної методики викладання та найголовнішим питанням наукового дослідження як учителів, так і викладачів. При цьому стратегія поведінки при викладанні іноземних мов педагога вищої школи мало у чому відрізняється від педагога середньої школи, хоча викладач і має вже не навчати, а розвивати набуті знання, вміння і навички. Низькій рівень студентів нефілологічних спеціальностей, які не вивчали іноземні мови на належному рівні в школі, адже на пов'язували з ними своє майбутнє, примушує викладача не лише розвивати мовленнєві вміння, але й виявляти прогалини у знаннях, повторювати матеріал, зокрема, граматичні правила, тренувати фонетику та навчати використовувати свої знання у реальних ситуаціях.

Багато у чому, на нашу думку, ефективність даного процесу буде залежати не лише від майстерності викладача в аспектах викладання матеріалу, зацікавленості студентів у навчанні, правильній організації навчального процесу, але й від методики виправлення помилок у студентів під час говоріння та читання. Виправлення усних помилок є одним із методів розвитку мислення студентів, загалом їх успішної розумової діяльності. Від того, наскільки доречно, ввічливо та правильно виправлятиме студентів викладач, залежатимуть і їх подальші успіхи у вивченні мов. При цьому існує протилежна точка зору – викладач взагалі не повинен виправляти, адже перериваючи процес говоріння студента, він збиває його з думки, примушує соромитися, сумніватися у своїх знаннях. Стосовно ж помилок у письмових роботах, на думку автора статті, виправлення їх є необхідним та завжди доречним.

Метою нашого дослідження є встановлення ефек-

тивної стратегії викладача стосовно виправлення помилок під час говоріння на заняттях з іноземних мов, предмет – самі мовні помилки при спілкуванні іноземною мовою, об'єктом дослідження будуть саме студенти непрофільних, нефілологічних спеціальностей, які не проходять ЗНО з іноземної мови. та викладач, як організатор процесу викладання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність обраної теми визначається передусім значною кількістю науково-методичних робіт, що досліджують сутність, причини виникнення помилок та методику їх виправлення. У ході дослідження були проаналізовані наукові роботи В. Натальїна, Н. Івцької, Т. Власової, І. Волошок, С. Дубровської, В. Старко, Г. Піфо, Дж. Поуві, Д. Пуфалт та ін. Питання виправлення та попередження помилок в іншомовному спілкуванні є одним із найсуперечливіших у викладанні англійської мови, оскільки більшість зарубіжних методистів і науковців, що займаються цією проблемою, взагалі наголошують на недоречності виправлення помилок в усному мовленні.

Виклад основного матеріалу. На першому етапі навчання групи в університеті викладач іноземної мови зустрічається з труднощами, які виникають на ґрунті значної різниці у рівні знань студентів-першокурсників, і повинен організувати навчальний процес так, щоб на другому етапі всі студенти мали змогу успішно брати участь у читанні та перекладі текстів професійного спрямування, оволодівати основами усного мовлення.

Передумовою даної роботи є виявлення найтипівіших помилок.

Мовна помилка – це невдало обране слово, неправильно побудоване речення, перекошена морфологічна форма, тобто будь-яке відхилення від діючих мовних норм. У мовленні студентів вплив рідної мови в процесі спілкування неминучий, як пише І. Ю. Волошок, «бажання ототожнити нове чомусь добре або краще відомому, побудувати іншомовні структури за моделями рідної мови призводить до порушення системи і норм іноземної мови» [1]. Такий підхід, на думку науковця, може призвести до побудови на базі хибних аналогій неправильних структур з точки зору існуючої мовної реальності. Саме цьому аспекту проблеми присвячені дослідження В. Старко, Дж. Поуві, Д. Пуфалт та ін.

Відомий представник сучасного підходу до вивчення

англійської мови «Effortless English» А. Дж. Ходж [цит. по 5] виділяє наступні причини виникнення помилок:

- інтерференція – вплив рідної мови на вивчення іноземної (вживання граматичних конструкцій і лексичних одиниць, притаманних рідній мові);

- узагальнення – виникає, коли студенти недосконало володіють тим чи іншим правилом іноземної мови;

- використання неправильних форм для того, щоб довести до слухача сутність висловлювання;

- інші чинники – такі як втома, розсіяність і поспіх.

Типові мовні помилки при спілкуванні іноземною мовою можуть бути розділені на фонетичні, граматичні, лексико-семантичні, стилістичні та соціокультурні:

- на фонетичному рівні найчастіше бачимо помилки, пов'язані з вимовою фонем, специфічних для українського студента – наприклад, англійські звуки [θ, ρ, ɪ], німецькі умляути, французькі німі літери тощо;

- на граматичному рівні найчастіше зустрічаємо помилки у порушенні часових форм, при відмінюванні різних частин мов, у зміні порядку слів у реченні тощо;

- на стилістичному рівні помилки виникають унаслідок недостатнього словникового запасу, неправильного добору синоніму, цитації тощо;

- на соціокультурному рівні можна відзначити помилки при вживанні лексики стосовно різниці українських та іншомовних реалій, традицій, соціальних норм поведінки та ввічливості тощо.

Аналіз мовних помилок студентів дозволяє викладачу зробити певні узагальнення щодо їхнього рівня володіння іноземною мовою та втілити у життя конкретну стратегію навчання, яка спрямована на тренування необхідних комунікативних знань, умінь і навичок.

Роль викладача в аспекті теми нашого дослідження – стратегії виправлення помилок змінювалася з плином часу від жорсткої позиції наглядача, який суворо карає за кожну помилку до позиції помічника, який не керує, а спрямовує, вказуючи правильний шлях до набуття знань.

Нині у методичці викладання іноземних мов у пріоритеті комунікативний метод навчання, у центрі його уваги перебуває формування комунікативної компетенції, велика увага приділяється особистості того, хто навчається, індивідуалізації процесу навчання. Як зазначає Н. Федина, «іноземна мова – це лише засіб, за допомогою якого можна збагачувати та демонструвати свій загальнокультурний рівень, свою здатність мислити, творити, оцінювати чийсь думку, творчість тощо» [6, с. 31]. Саме тому, як стверджує науковець, зараз надається перевага тим способам оволодіння іноземною мовою, які мають розвивати потенціал, які «будять думку, шліфують засоби її вираження, збагачують почуття, вдосконалюють загальну культуру спілкування та соціальної поведінки загалом» [там же]. Відповідно до цього методика викладання іноземних мов викладача-лінгвіста не може бути спрямована лише на повідомлення матеріалу та бездумне заучування, основою має стати свідоме навчання, організація якого повністю залежить від майстерності викладача. У професійній діяльності кожен педагог-лінгвіст вищої школи обирає близькі йому за темпераментом та релевантні до рівня володіння мовою студентами методи та прийоми для ефективної реалізації комунікативної методики навчання, шляхом зацікавлення студентів у процесі навчання.

Здебільшого питанню доцільності та доречності виправлення помилок під час говоріння на занятті з іноземної мови не надається значної уваги, викладач інтуїтивно орієнтується на загальний рівень знань студентів – якщо він низький, то має виправляти всі помилки, високий –

лише деякі, перепитуючи під час виникнення незрозумілих моментів.

Взагалі у комунікативній методиці навчання іноземним мовам виправленню помилок надається другорядна роль, а мовленнєва ситуація розглядається як засіб розвитку мовленнєвих умінь. Прихильники цього методу (Ю. Пассов, Г. Піфо та ін.) вважають, що виправляти помилки під час комунікації є недоцільним, оскільки це перешкоджає студентам вільно висловитися та призводить до виникнення психологічного бар'єру у спілкуванні іноземною мовою в майбутньому. Як зазначає О. Тимошенко, оскільки викладач «більше не займає домінуючої ролі в процесі навчання (у порівнянні з традиційним підходом вивчення мови), помилки студентів розглядаються як звичайний процес розвитку мовленнєвих навичок спілкування» [5]. Таким чином, на думку О. Тимошенко, завданням викладача є підбадьорювати та спонукати до вільного спілкування іноземною мовою, а не виправляти кожну зроблену студентом помилку, при цьому концентруючи увагу не на змісті, а на формі висловлювання.

Комунікативна методика зосереджується на питанні попередження помилок, що здійснюється на етапі автоматизації мовного зразка на рівні фрази та його об'єднання у висловлювання понадфразового рівня. Доречність і правильність побудови мовлення досягається шляхом багаторазового повторення лексичного та граматичного матеріалу на етапі подання та тренування матеріалу, багаторазового повторення, за допомогою перегляду та прослуховування аудіо- та відеоматеріалів, спілкуванням з носіями мови.

Відповідно до методичних розробок вітчизняних педагогів-лінгвістів, усі усні висловлювання іноземною мовою на заняттях можна розділити на три рівні, відповідно: 1 рівень – висловлювання, не викривлені фонетично та граматично, зрозумілі для оточуючих; 2 – висловлювання, викривлені фонетично і/або граматично, але зрозумілі для оточуючих; 3 – висловлювання, викривлені фонетично і/або граматично, які є зовсім незрозумілими для оточуючих.

У сучасних умовах навчання іноземних мовам обов'язковими для корекції є лише висловлювання 3 рівня, тоді як 1 і 2 рівнів – можливо не виправляти. Комунікативний підхід до навчання саме й передбачає недоцільність виправлення фонетично і/або граматично неправильно, але зрозумілого за змістом іншомовного висловлювання. При цьому, якщо під час монологічного усного мовлення має місце ситуація 3 рівня, реакцією викладача має бути не виправлення, а прохання до студента «Будь-ласка, спробуйте виправитися або сформулюйте думку по-іншому». Мовний етикет педагога у даному випадку не дозволяє різких негативних суджень і критики.

Узагальнюючи науково-методичні дослідження викладачів-лінгвістів, зазначимо найефективніші прийоми виправлення (попередження) помилок, які можливо використовувати не втручаючись безпосередньо в усне мовлення студента:

1. Наочність – плакати / роздруківки / малюнки, які можуть бути прикріплені до дошки із описом / зображенням найтипівіших помилок. При цьому зафіксовані помилки можуть варіюватися в залежності від етапу навчання та рівня підготовки студентів.

2. Тренування найтипівіших фраз і схем побудови розповіді, які характерні для усного монологічного мовлення у процесі висловлювання власної думки стосовно того чи іншого питання.

3. «Відшукай свою помилку!» – студент має сам виправити свої помилки. Даний спосіб є універсальним для

виправлення помилок будь-якого типу. \

4. Підслуховування – під час групової або парної роботи викладач повинен занотувати собі типові помилки студентів і в кінці заняття записати неправильно побудовані речення / слова на дошці, для обговорення правильного варіанту у групах.

5. Використання жестів – викладачу разом із учнями потрібно використати жест, який би послуговував би для необхідності зупинитися, обдумати вищесказане та виправитися. Але, знову ж таки, даний спосіб може бути залучений вже на етапі більш-менш вільного володіння іноземною мовою, коли студент може потім легко продовжити процес говоріння.

6. Аудіо- та відеозапис – використовується, якщо є можливість записати на магнітофон чи камеру висловлювання студентів, з обов'язковим подальшим прослуховуванням і пошуком помилок студентами.

7. Активне спостереження – коли одна частина аудиторії обговорює задану тему, інша – пильно стежить за обговоренням і занотує всі помилки, після чого йде обговорення та зміна ролей. Зміст цієї тренувальної вправи полягає у спостереженні та виявленні помилок у чужому усному мовленні, та навчанні етикету їхнього виправлення.

Усі дані методи можуть використовуватися відповідно до мети та цілей уроку, майстерності викладача та рівня знань студентів. Головна їх мета – сприяти розвитку усного мовлення іноземною мовою, індивідуалізувати процес викладання та підтримувати зацікавленість студентів у предметі.

Отже, на нашу думку, можливо запропонувати наступну стратегію поведінки викладача стосовно виправлення та попередження помилок під час говоріння студентів непрофільних спеціальностей на заняттях з іноземних мов:

1. На підготовчому етапі викладачу: треба оцінити загальний рівень знань, умінь і навичок студентів шляхом написання граматичних тестів різних рівнів складності; виявити найтипівші помилки, характерні для студентів певної групи та спеціалізації; підготувати професійно-орієнтовані (за спеціалізацією групи) матеріали – тексти, відео та аудіозаписи, наочність, тренувальні вправи, спрямовані на тренування виявлених прогалин у граматиці, фонетиці, стилістиці тощо.

2. Під час занять: на початковому етапі навчання треба звертати увагу на прищеплення навичок правильної вимови, використовуючи навчально-тренувальні вправи

з демонстрацією роботи органів мовлення; максималь-но використовувати аутентичні матеріали – аудіовізуальні записи, професійно-орієнтовані тексти, наочність тощо, для розвитку навичок правильної вимови та аудіювання; при поясненні нового матеріалу пам'ятати про інтерферуючий вплив рідної мови на іноземну мову, проводити аналіз тих явищ у мові, які не збігаються; вивчення іноземної мови повинно мати характер практичної спрямованості, а засвоєння її основних аспектів (фонетики, лексики, граматики та ін.) проводити на заняттях комплексно; практикувати записи власного мовлення тих, хто навчається, з подальшим аналізом, вивчати вірші й пісні, у процесі виконання яких краще засвоюється відповідні мовні явища; використовувати наочність і схематичні мовні зразки, тренувати типові фрази щодо кожної теми; урізноманітнювати форми роботи з прищеплення навичок діалогічного мовлення, проводити роботу у групах, улаштовувати зустрічі з носіями мови; прислухатися до думки студента, не переривати щохвилини процес говоріння під час відповіді; розвивати власну систему роботи над помилками зі студентами.

3. У позаурочний час: практикувати індивідуальні завдання окремо для кожного студента з метою тренування важких саме для нього моментів у граматиці, фонетиці тощо; влаштовувати виховні заходи іноземною мовою – вечори, зустрічі з носіями мови, тематичні екскурсії, щотижневі клуби тощо.

Висновок. Виконання наведених вище рекомендацій допоможе, на наш погляд, суттєво знизити кількість помилок під час говоріння та сприяти кращому й глибшому оволодінню студентами іноземною мовою.

Список використаних джерел

1. Волошок, І. Ю. Типологія мовних помилок в усному англійському мовленні студентів-філологів / І. Ю. Волошок // Наукові праці Чорноморського держ. ун-ту імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Серія : Педагогіка. – 2014. – Т. 246. – Вип. 234. – С. 71–75.
2. Лише 4% українців володіють англійською на прийнятному рівні // Центр Разумкова. – Режим доступу : http://www.razumkov.org.ua/ukr/expert.php?news_id=4112.
3. Лось, О. В. Про деякі аспекти попередження та виправлення помилок в іноземному мовленні / О. В. Лось // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журн. – Суми : Вид-во Сум ДПУ імені А. С. Макаренка, 2013. – № 8 (34). – С. 133–142.
4. Перлова, В. В. Прийоми корекції помилок у вимові учнів середньої школи / В. В. Перлова // Іноземні мови. – 2011. – № 1. – С. 31–35.
5. Тимошенко, О. В. Виправлення помилок в іноземному мовленні (комунікативний підхід) / О. В. Тимошенко // Національний технічний університет України «КПІ», Україна. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/14_NPE_2015/Pedagogica/5_193023.doc.htm.
6. Федина, Н. Д. До питання подолання труднощів у викладанні іноземної мови педагогами-початківцями / Н. Д. Федина // Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: Проблеми лінгвістики науково-технічного і художнього тексту та питання лінгвометодики. – 2001. – № 419. – С. 28–32.

Дата надходження авторського оригіналу: 30.10.2015

Петрушова Н. В. Стратегія преподавателя относительно исправления речевых ошибок студентов непрофильных специальностей на занятиях по изучению иностранных языков.

А Рассматриваются причины возникновения, типология, пути предупреждения и приёмы исправления ошибок во время говорения студентов непрофильных специальностей на занятиях по иностранным языкам. Автор статьи, исследуя научно-методические разработки педагогов-лингвистов, формирует собственную модель стратегии поведения преподавателя для преодоления трудностей при изучении иностранных языков и с целью реализации коммуникативного личностно-ориентированного подхода в обучении.

Ключевые слова: стратегия поведения, языковая ошибка, интерференция, коммуникативный подход, методика преподавания.

Petrushova N. V. Lecturer's strategy concerning the correction of nonspecialized students' speech mistakes at foreign language lessons.

S In the article reasons of origin, typology, ways of prevention and correction of mistakes, are examined during the process of nonspecialized students' speaking at foreign language lessons. The author of the article, while investigating scientific and methodological researches of teachers-linguists, forms the own model of lecturer's behaviour strategy for overcoming difficulties while studying foreign languages and for the purpose of realization personality oriented communicative approach in learning process.

Key words: behaviour strategy, linguistic mistake, interference, communicative approach, teaching method.